

У шостій главі Євангелія від Марка Христос каже учням: «Ідіть самі одні осторонь, десь на самоту, та й відпочиньте трохи». Бо тих, що приходили й відходили, так було багато, що вони не мали часу навіть щось перекусити» (Мр. 6, 31).

Знання перетворюються на мудрість, коли вводимо їх у нашу молитву. Самі тільки знання – це ще не мудрість. Самі тільки знання – це ще не любов. Можна накопичити багато знань і не любити. Знання перетворюються на мудрість, на любов, коли вводимо їх у подію молитви. Саме цьому слугують дні зосередження, реколекції. Йдеться не так про відкриття нового, як про поглиблення часто дуже очевидного, що іноді найлегше втратити. Багатьом із нас відомо з досвіду, що найлегше в житті втратити те, що найважливіше, те, що істотне. Найшвидше втрачаємо те, що нам найближче.

Христос заохочує своїх учнів піти самим осторонь, кудись на самоту. Звернімо увагу, що Він висловлює своє прохання трьома фразами: «самі одні», «осторонь», «кудись на самоту». Використовує наведені вище слова, щоб наголосити на тому, що має відбутися. Христове прохання піти осторонь висловлене

в контексті події спільноти. Перш ніж прозвучали ці слова, учні були разом з Учителем, разом із людьми. Те, що відбувається далі, також веде до зустрічі з людьми. Ми маємо побачити тут глибокий зв'язок, якого ніколи не можна розривати, – зв'язок між досвідом спільноти та досвідом усамітнення. Спільнота і усамітнення – їх не можна розділяти, бо вони потребують одне одного. Це як візок на двох коліщатах: якщо одне відпаде, то візок почне крутитися навколо власної осі. Щоб життя не крутилося навколо себе, для нашого «візка» потрібні два коліщатка: і спільнота, і усамітнення.

По суті, усамітнення є частиною спільноти. Ба більше: усамітнення – це один із найпрекрасніших і найбільших дарів у спільноті. Зрілість спільноти проявляється, зокрема, в тому, що вона дає мені право і простір для мого усамітнення. Якщо спільнота мені цього не дає, то вона схожа на секту, члени якої симбіотично «склеєні» між собою, вона як клінч інтимності, який колись закінчиться, – швидше, ніж можна цього сподіватися. Плодом функціонування здорової спільноти є простір для усамітнення її членів, незалежно від того, чи це подружжя, чернече згромадження, парафіяльна група: чоловіча або жіноча... Лише ті, хто є майстрами життя у спільноті, є також майстрами життя на самоті. Лише ті, хто вміє добре пережити усамітнення, має добрі стосунки й з людьми у спільноті. Усвідомлення цієї істини закладене в християнстві від самого його початку. Погляньмо

на сцену благовіщення: усамітнення Марії є початком події спільноти Церкви. Погляньмо на життя і навчання Христа: як часто Він відходить кудись на самоту, щоб помолитися. Можна пригадати собі всі уривки Євангелія, які це підтверджують, а їх є багато.

У наведеному фрагменті з Євангелія від Марка чітко видно, що Христос формує в учнях уміння будувати стосунки, дружбу, а також і вміння усамітнюватися. Ідуть самі одні осторонь – не втрюх або вдвох. І не до кав'ярні. Самі одні, осторонь, на самоту. Висловлювання Христа точне, бо Він знав своїх учнів аж надто добре. Людиною, яка в історії християнства дуже виразно вказала на зв'язок між спільнотою і усамітненням, є один з отців-пустельників – преподобний Йоан Касіян Римлянин. У своїх творах («Бесіди з отцями») він згадує про зустріч з аввою Йоаном, якого вони з другом розпитували про можливість пустельницького життя. Авва Йоан дуже чітко сказав їм, що лише ті, хто є майстрами життя у спільноті, можуть бути пустельниками: «Той, кому було погано в спільноті, нехай навіть не наважується йти в пустелю, бо погубить себе до решти або ж, у найліпшому разі, стане таким химерним, що навіть Господь його не впізнає». Тільки майстри спільнотного життя, які оволоділи чудовим умінням будувати дружні стосунки, не приховувати конфліктів, дарувати себе іншим, слухати одне одного, можуть йти, – твердив авва Йоан, – щоб пізнати пустельницьке життя. Спільнотне життя, – казав Касіянові та його друзів, – дуже нас очищує,

є великою благодаттю, бо в очах наших братів бачимо своє відображення, свої помилки. Поки людина сама, вона думає, що ідеальна. Двоє студентів думають, що вони ідеальні доти, доки не поселяться в одну кімнату в гуртожитку. За рік усе видно як на долоні: «З цим чуваком неможливо жити». Другий каже те саме. Найліпшим дзеркалом для нас є очі іншої людини.

Спільнота – це благословенне місце, яке дає змогу пізнати себе. Без неї немає розвитку духовного життя. Те очищення, яке вона дає, призводить до здатності і відваги перебувати на самоті, а ця здатність веде до ще глибшої здатності – жити в спільноті. Тому заохочую під час молитви згадувати собі свій досвід спільноти. Які маю спогади, пов'язані з нею, від самого початку: від дитячого садка, від ясел? Як було в родині – батьки, брати, сестри, бабусі, дідусі? Як було пізніше – друзі з двору, зі школи, з церковної спільноти, друзі зі студентських років, моє подружжя, моя чернеча спільнота? Яку б я міг написати книжку про спільноту на прикладі власного життя? Чого я навчився, живучи в ній? Наскільки зрілою була ця спільнота з моєї життєвої історії? Це дуже гарна й важлива справа, бо яким є мій досвід спільноти та моє вміння жити в спільноті, таким є й уміння жити в усамітненні.

Дуже важливо розрізняти усамітнення і самотність. Усамітнення – це плід спільноти, а самотність – доказ, що цієї спільноти нема, ізоляція, яка дезінтегрує людину. Щоб добре зрозуміти зв'язок між досвідом

спільноти і досвідом усамітнення, уявімо собі осіб у спільноті, які стоять поряд, і простір, що існує між ними, якусь дистанцію. Ми творимо спільноту, але між нами є якась відстань – ця відстань є метафорою усамітнення у спільноті. Усамітнення – це простір між двома особами. А от самотність – це щось зовсім інше: це брак іншої людини. Усамітнення міститься немовби в самому серці спільноти, породжує її. Ця дистанція і простір у спільноті дають змогу відрізнити моє «я» від твого «ти». Усамітнення – це мудрий вчитель, що каже мені: я це я, а ти це ти, ми не те саме. Це не надто лагідний вчитель, іноді його уроки дуже важкі й болісні, бо дистанція болить. Ми часто відчуваємо потребу немовби склеїтися з іншою людиною, поглинути її, злитися з нею в одне ціле. Дистанція болить, але саме завдяки їй спільнота існує.

Усамітнення відкриває тайну іншости іншої людини. Якби я злився з кимось в одне ціле, якби склеївся з ним, то нічого б не бачив, було б темно. Треба іншу людину трохи віддалити від себе, щоб побачити її обличчя, її очі, те, з чим вона прийшла до мене, її спогади, почуття. Любов потребує дистанції. Швейцарська лікарка, яка навернулася в католицизм, містичка, авторка богословських праць Адрієнн фон Шпейр казала, що коли в любові знищити дистанцію, усамітнення, то перестане існувати й сама любов, бо не буде більше «я» і «ти», бо я захочу, щоб «ти» стало «я». Іншість – це для нас загроза. Проте інша людина не є витвором мого «я», вона не мусить відповідати моїм

очікуванням, моїм прагненням. Це інший світ. Уса-
мітнення каже, а вміння жити в усамітненні показує
мені: це хтось інший. Спочатку людина постає перед
нами як хтось інший, а потім з'являється категорія
іншости. Ми дуже боїмося відмінностей, але вони
породжують творчість, породжують любов. Завдяки
тому, що ми різні, ми можемо створити щось нове,
і цим новим є наша спільна любов, наша спільнота.
Спільнота народжується з гармонії співзвучності
іншости її членів, але цю іншість я побачу лише тоді,
коли відступлю і віддалюся на певну відстань, коли
зможу побути сам.

Тільки з перспективи усамітнення видно іншість
іншої людини. І тоді я не нарікатиму, що вона не ви-
правдовує всіх моїх очікувань, бо не мусить. Вона —
це вона. Добре часто запитувати себе, як я переживаю
іншість людини, іншість мого брата, моєї дружини,
мого чоловіка. Адже ця людина, як інша, може мати
інші вподобання, інші прагнення, ніж я. Спостерігаю-
чи за подружніми спільнотами, я дійшов висновку, що
не дуже добре, коли чоловік і дружина точнісінько
такі самі. Відмінності між ними — це щось творче: він
працює в одному місці, а вона — деінде, можуть цим
поділитися, вона може ввести його у свій світ, а він
її — у свій. Це недобре, коли вони наче клоновані,
однакові. Бачу це і в спільнотах, у яких живу сам.
Відмінності породжують творчість і часом лякають
нас, бо вони потребують прийняття, схвалення, ді-
алогу, зацікавлення, а це не завжди легко.

Коли, живучи в глибині спільноти, іду сам кудись
на самоту, то залишаюся насправді сам, зокрема й для
того, щоб відчути свою іншість, те, ким я є, яка моя
ідентичність, яке моє покликання, моя харизма: що
такого є в мені? Що можу дати спільноті? Яке мое
ставлення до себе? Спільнота розкриває мої стосунки
з людьми, а усамітнення — стосунки зі самим собою.
Є час бути серед інших, а є час бути наодинці зі собою.
Усамітнення — це нагода придивитися до себе: як мені
зі самим собою, як я ставлюся до себе. Кожен із нас
якось по-своєму ставиться до себе: слухає себе або ні,
знає себе або ні, приймає або ні, любить або не лю-
бить. У мені існують цілі сфери, яких я можу не знати.
Усамітнення слугує тому, щоб зіткнутися з тим, ким
я є і що у собі відкрив. Сказано: «Люби ближнього
твого, як себе самого». Чи відчуваю я свою цінність?
Чи той, кого бачу, дивлячись на себе, є цінною лю-
диною? Якби, простуючи вулицею, зустрів когось
такого, як я, ідентичного: та сама зовнішність, ті самі
почуття, спогади, ті ж батьки, той самий фах, так само
поголене обличчя, усе точнісінько так само, — то що б
зробив? Чи маєш бажання поговорити зі собою? Уяви
собі таку вправу: сидиш навпроти себе — про що ти
запитав би самого себе? Що сказав би? Як ти ставишся
до самого себе, що кажеш самому собі? А якби раптом
наші внутрішні діалоги, хай які вони були б, стали
явними? Я говорю до себе, кожен із нас невпинно веде
якийсь внутрішній діалог — якими є ці розмови? Мій
знайомий розповідав мені, що мав колись пречудовий